

Олена БИКОВА, Лідія МЕНДІКОВСЬКА

ГРОМАДЯНСЬКА ОДУХОТВОРЕНІСТЬ ПРАЦІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО (з досвіду роботи Олександрійського педагогічного фахового коледжу імені В.О. Сухомлинського)

***Анотація.** У статті розкрито роль праці у становленні особистості. Висвітлено переваги трудового виховання у розрізі формування загальної культури особистості, становлення національно свідомого громадянина та справжнього патріота України. Визначено значення праці у системі освітніх резервів виховання громадянської позиції підрастаючого покоління.*

Напередодні знаменної події у житті освітян Кіровоградщини, України, світу - 105-річчя від дня народження В.О.Сухомлинського, студенти і викладачі соціально-економічних дисциплін, психолого-педагогічних дисциплін обрали за предмет обговорення на конференції проблеми формування громадянина України, який активно долучається до геополітичних процесів, дієво продукуючи національну самобутність і самосвідомість, трансформуючи їх до вимог сучасного цивілізованого суспільства.

Серед базових завдань Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності провідне положення посідає «усвідомлення працьовитості як високої моральної цінності, що є одним з найістотніших свідчень громадянської позиції людини, її суспільної значущості» [1, с. 15].

Практика свідчить, що для більшості сьогоденних учнів, завтрашніх громадян України праця, на жаль, не є категоричним імперативом моралі, способом буття. Як не прикро, відстежується тенденція нівелювання ціннісних орієнтирів; прагнення швидкого збагачення і легкої наживи, яке нині домінує серед молоді, спричиняє відступ від норм моралі.

Основна ідея нової системи трудового виховання в умовах ринкової економіки – поєднання навчання української молоді з педагогічно доцільною індивідуальною та колективною суспільною і виробничою діяльністю, формування усвідомленого ставлення до праці як основи життєдіяльності.

Нові ідеї застосовуються часто лише формально, без переконливого втілення їх у трудову діяльність, що зберігає у молодіжному середовищі нігілізм, безвідповідальність, споживацьке ставлення до сім'ї, соціуму, держави.

Концепція НУШ наголошує на необхідності формування ключових компетентностей життя. Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну або подальшу навчальну діяльність. Сучасна педагогіка перебуває в активному пошуку

продуктивних моделей трудового виховання, виховання соціальної відповідальності за створення суспільних благ.

Система трудового виховання Павлівської школи, очолювана у свій час В.О.Сухомлинським, поза простором і часом. Ідеї підготовки учнів до трудової

діяльності, виховання в учнів любові і готовності до праці, виховання моральних стимулів до праці в молодого покоління є класичними, актуальними і виважено реальними.

Ще в 1957 році вийшла з друку праця В.О.Сухомлинського «**Підготовка учнів до трудової діяльності**», у якій описано досвід педколективу, що був здобутий у процесі здійснення політехнічного навчання та трудового виховання і спрямований на подолання відриву навчання від життя.

Характеризуючи навчально-виховний процес і його зв'язок з життям, Василь Олександрович переконає: «*високий рівень навчально-виховної роботи на уроці – основна передумова успішного трудового виховання*» [2, с. 5].

Творчість вчителя була спрямована на формування допитливості, відповідальності, здатності продуктивного використання набутих знань. Наприклад: задовго до вивчення теми «Умови проростання насіння» (Природознавство) учні вдома проводили експеримент: пророщували бобові і зернові культури. Напевне, ті діти бачили різницю між житнім і пшеничним хлібом, чого бракує сьогоднішній молоді.

Учитель фізики не обмежувався лише ілюструванням законів механіки, теплоти, електрики, а обов'язково пов'язував їх з тим, як кращі трудівники, батьки дітей використовували знання цих законів у виробництві і як це сприяло вдосконаленню майстерності. Це дуже ефективний методичний і соціально-психологічний прийом. Приклад не близької людини, конкретного батька чи матері, з одного боку, звеличував авторитет праці батьків, а з іншого боку, сприяв соціалізації учня.

Досвід роботи вчителів і учнів на пришкольніх ділянках – це не лише вимога навчальної програми, а й необхідний життєвий досвід. До речі, більше 60 % здобувачів освіти педагогічного коледжу проживають у селі і після закінчення закладу, незважаючи на прогрес урбанізації, повернуться в село.

Описаний в 1957 році досвід практичного залучення учнів до праці в більшості сучасних сільських шкіл не лише не збагачено, але й втрачено. Натомість твердження Василя Олександровича: «*Усвідомлення власного практичного досвіду при вивченні основ*

наук, використання його для пояснення причинно-наслідкових зв'язків явищ природи і людської праці не тільки сприяє глибокому засвоєнню знань, а має й велике виховне значення: з дитячих років спрямовує духовні сили дитини на усвідомлення суті і значення буденної праці, виховує правильні погляди на цю працю, викликає бажання вдосконалити її» [2, с. 8] не втратило своєї актуальності.

Політехнічне навчання – вивчення предметів, виробниче навчання, гурткова робота залишається нагальною потребою сьогодення.

Відвідавши музей В.О.Сухомлинського в Павлиші, ми були вражені результатами співпраці колективу представленими в експозиціях: модель електроплавильної печі, моделі парових турбін і машин, електродвигунів, токарний верстат, крупорушки (які є сьогодні в кожній сільській оселі), оригінальний автомобіль... Ці всі моделі діють і зроблені вони руками учнів, батьків, вчителів у позаурочний час! Перерахуємо в пам'яті, чим ми допомогли рідній школі, коледжу, сім'ї. У цьому досвіді не лише необхідність праці, це любов до закладу, потреба у творчому спілкуванні, любов учня до вчителя...

Приємно відзначити, що є багато спільного в програмі з польової практики педагогічного коледжу і описаному досвіді, який застосовувала вчитель Сироватко М.Т. на уроках географії.

Розділ «Ручна праця і робота в майстернях» – базовий методичний посібник для вчителя, який має унікальне прикладне значення і у сучасній школі.

У процесі написання курсових робіт варто звернути увагу на діяльність сільськогосподарських і технічних гуртків школи Василя Сухомлинського. Оригінальною є ідея формування гуртків з різновіковим складом, що полегшує розвиток самодіяльності учнів, у чому був переконаний Василь Олександрович.

Основні принципи: творчий інтерес до справи, відповідальність, добровільність, схильність до дослідництва, системність («*як правило, кожен гуртківець протягом кількох років «!» виконує тривале трудове завдання*» [1, с. 14]) залишаються фундаментальними принципами сучасної системи трудового виховання.

Гуртківці школи безпосередньо вирішували проблему раціонального харчування як базової компоненти здорового способу життя: вигодовували кролів, збирали овочі і фрукти на пришкольніх ділянках, вирощували зернові, бобові, гречку, кукурудзу... Гуртківці доглядали шовкопряда, виробляли столярні вироби, вирощували розсаду і ... продавали населенню, тобто практично закладали основи підприємництва в сучасному трактуванні. Я переконана, що випускники тих років стали підприємливими господарями, які безпосередньо працюючи на себе і свою заможну сім'ю, опосередковано збагачують й Україну в цілому.

Зрозуміло, змінився час, змінились ситуативні вимоги до людини, проте залишились життєві істини: людина повинна вміти, образно кажучи, побудувати власний дім, посадити дерево, народити і виховати дитину.

У 1959 році було опубліковано працю В.О. Сухомлинського «**Виховання в учнів любові і готовності до праці**».

Особливість зазначеної праці полягає в тому, що вона розкриває філософію, фундаментальні засади формування свідомого ставлення до праці як до життєвої потреби, природної необхідності людини. Василь Олександрович пропагує «палке ов'яне романтикою, стремління до праці» [3, с. 5] як до героїчного подвигу; орієнтування на самовідданих людей праці, де учень повинен «...усвідомити: чим більшому числу трудівників дасть матеріальні блага моя праця, тим більше щастя моральне задоволення ця праця принесе мені» [3, с.7]. Ця теза є провідною ідеєю сучасного цивілізованого бізнесу.

Василь Сухомлинський конкретизує нові риси сучасної праці:

Творчість, яка споріднює фізичну, розумову й інтелектуальну діяльність людини.

Різносторонність, яка передбачає формування широкого кола умінь і навичок учня, що значно впливає на продуктивний результат.

Загальний характер, що забезпечує рівність значущості розумової і фізичної праці та не допускає пріоритету розумової праці над фізичною;

Рівність праці, яка пропагує необхідність усіх професій незалежно від соціального статусу, оскільки кожна з них існує як потреба суспільства, що і визначає її значущість.

Злободенною залишається ідея класифікації цінностей учнівської праці, зокрема молодших школярів, отроцтва, юнацтва, де «... *праця школярів пройнята тією самою моральною цілеспрямованістю, як і праця дорослих*» [3, с. 15].

Книга В. О. Сухомлинського «**Виховання моральних стимулів до праці в молодого покоління**» [1961 р. видання] охоплює проблему спонукальної мотивації до праці на засадах патріотизму, особистої гідності, трудової честі, почуття краси в праці, громадянської одухотвореності. Рекомендуємо: зазначену працю Василя Олександровича опрацювати кожному студенту, що сприятиме вирішенню багатьох проблем трудового виховання у майбутній педагогічній діяльності. Скептики критикують В.О.Сухомлинського за ідеологічну, комуністичну зашореність, надмірне захоплення соціалістичними принципами колективізму в праці, недооцінку особистої матеріальної зацікавленості, надміру моральних стимулів, критику практицизму в життєдіяльності.

Так! Під час невдумливого прочитання творів усе це на поверхні, як на поверхні шкільний розарій, сад Вдячності, унікальна теплиця, алеї Слави, квітники, дослідні ділянки... перелік може бути безкінечним.

Натомість практичний досвід реального життя підтверджує, що закладені основи громадянської одухотвореної праці В.О.Сухомлинського дали нашому суспільству неординарних особистостей, успішних сучасників. Чи ж непродуктивний результат?!

Протиріччя попередньої епохи – це гонитва за комуністичними ідеалами на принципах соціалістичних ідеологій, де інноваційна парадигма трудового виховання В.О. Сухомлинського змістовно феноменальна. Сучасні тенденції освіти зорієнтовані на економічне виховання, формування економічної свідомості, ініціативи і підприємливості Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як

власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави в цілому. Уміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо. Водночас це не виключає навичок трудового виховання у сфері побутової майстерності, цивілізованого самообслуговування, створення особистого комфортного середовища, поєднаного зі стійкими навичками інформаційної культури, що підвищує рівні критеріїв цивілізованої особистості.

Педагогічний коледж є осередком, творчою лабораторією практичного впровадження педагогічних ідей Великого Вчителя! Вчимося у Василя Олександровича Сухомлинського створювати в коледжі, у своїй майбутній школі маленький Павлиш – і Україна стане одухотвореною, красивою, заможною, про що мріє кожен з нас!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 10-р (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 893-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>.

2. Сухомлинський В.О. Підготовка учнів до трудової діяльності. Київ, Радянська школа, 1957.

3. Сухомлинський В.О. Виховання моральних стимулів до праці в молодого покоління / відпов. ред. Г. С. Костюк. Київ, 1961. 44 с.

4. Сухомлинський В.О. Виховання в учнів любові і готовності до праці. Київ : Рад. Україна, 1959. 46 с.